

Pojęcia kluczowe: *adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy, sprawa własności intelektualnej*

Prawo własności intelektualnej

Agnieszka Gołaszewska

OBOWIĄZKOWE ZASTĘPSTWO PROCESOWE W SPRAWACH WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ – UWAGI NA TLE ART. 87² KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Artykuł 87² Kodeksu postępowania cywilnego¹ został wprowadzony do obowiązującej ustawy procesowej na podstawie ustawy z 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw². Powołany przepis wprowadził w sprawach własności intelektualnej obowiązek zastępstwa procesowego strony przez zawodowego pełnomocnika – adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. Tym samym wskazana regulacja przewiduje trzeci w systemie polskiego prawa procesowego obowiązek zastępstwa procesowego stron tego postępowania przez zawodowego pełnomocnika³.

Celem publikacji jest kompleksowe omówienie norm prawnych wynikających z powołanego przepisu – począwszy od *ratio legis* rozwiązania, poprzez zakres przedmiotowy obowiązku zastępstwa procesowego, sposób realizacji owego obowiązku w postępowaniu cywilnym – po postulatę *de lege ferenda* płynące z doświadczeń funkcjonowania art. 87² k.p.c. w praktyce sądowej.

¹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1 ze zm.), dalej k.p.c.

² Ustawa z 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288).

³ Dwa pierwsze przypadki obowiązkowego zastępstwa strony w postępowaniu cywilnym przez zawodowego pełnomocnika obejmują postępowania przed Sądem Najwyższym oraz postępowania prowadzone na podstawie przepisów ustawy z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (por. art. 4 ust. 4 powołanej ustawy).

Analizując *ratio legis* wprowadzenia w sprawach własności intelektualnej obowiązków zastępstwa stron przez zawodowego pełnomocnika (adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego), nie sposób pominąć kontekstu ustawy z 13.02.2020 r.⁴, na mocy której art. 87² k.p.c. został wprowadzony do systemu cywilnego prawa procesowego. Cel omawianego przepisu skupia bowiem te wszystkie cele, jakie towarzyszyły ustawodawcy przy powołaniu w systemie sądownictwa powszechnego wyodrębnionych jednostek, którym powierzone zostałyby rozpoznawanie spraw z zakresu własności intelektualnej. Ustawa zakładająca ukształtowanie jednolitych norm procesowych w sprawach z zakresu szeroko rozumianej własności intelektualnej, a także utworzenie w sądach – na poziomie wydziałów sądów okręgowych oraz sądów apelacyjnych – jednostek, które specjalizowałyby się w rozstrzyganiu tego typu spraw, jest owocem pracy zespołu do spraw opracowania koncepcji utworzenia sądów własności intelektualnej powołanego 5.01.2017 r. przez Ministra Sprawiedliwości⁵. Postulat skoncentrowania spraw z zakresu własności intelektualnej w sądach wyspecjalizowanych był od kilkunastu lat zgłaszany zarówno przez przedsiębiorców, jak i przez twórców i odbiorców dóbr kultury⁶, w kontekście dwóch okoliczności:

- rosnącego wpływu spraw z zakresu własności intelektualnej, szczególnie mocno widocznego w sprawach z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych (który w wydziałach cywilnych wzrósł z 619 spraw w 2014 r. do 1002 spraw w 2018 r., w wydziałach gospodarczych zaś wzrósł z 392 spraw w 2014 r. do 649 spraw w 2018 r.⁷);

⁴ Ustawa z 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288).

⁵ Dz.Urz. Min. Spraw. poz. 1 ze zm.

⁶ A. Adamczak, M. Kruk, *Perspektywy utworzenia sądu ds. własności intelektualnej w Polsce – obecne realia* (w:) *Księga pamiątkowa dedykowana prof. Michałowi du Vallowi. Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji*, red. J. Ożegalska-Trybalska, D. Kasprzycki, Warszawa 2015; Ż. Pacud, *Innowacyjność. Raport sporządzony w oparciu o badanie sektorowe*, Warszawa 2018. W powołanym raporcie przedsiębiorcy wskazywali m.in., że „główną bolączką polskiego systemu ochrony własności intelektualnej jest brak wyspecjalizowanych sądów. Respondenci podkreślają, że sprawy z zakresu własności intelektualnej rozpatrywane są przez sądy okręgowe, których sędziowie są merytorycznie nieprzygotowani do orzekania w tych sprawach. Wielu respondentów negatywnie ocenia taki system w porównaniu z bardziej dojrzałymi jurysdykcjami, np. niemiecką czy brytyjską. Problemy materialnoprawne, na które wskazali respondenci, dotyczą udzielania zabezpieczenia roszczeń, interpretacji tzw. wyjątku Bolara oraz ograniczenia dodatkowego prawa ochronnego (SPC – Supplementary Protection Certificate), wyłączającego spod ochrony produkcję leków przeznaczonych na rynki pozaunijne (SPC manufacturing waiver)”. Potrzebę specjalizacji sądownictwa w sprawach własności intelektualnej dostrzegli ustawodawcy w innych krajach, m.in. Niemczech (gdzie funkcjonuje Federalny Sąd Patentowy), Szwajcarii (gdzie funkcjonuje Federalny Sąd Patentowy), Portugalii (gdzie funkcjonuje Trybunał ds. Własności Intelektualnej) oraz Wielkiej Brytanii (gdzie funkcjonuje Wysoki Trybunał Anglii i Walii ds. Patentowych).

⁷ Por. dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości wynikające z oceny skutków regulacji dołączonej do projektu ustawy z 13.02.2020 r., <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=45> (dostęp: 20.01.2022 r.)

- specyficznych dla własności intelektualnej zagadnień prawnych obejmujących m.in. powszechność kumulacji podstaw prawnych ochrony w odniesieniu do oznaczonego stanu faktycznego, powszechne stosowanie norm prawa europejskiego lub międzynarodowego przy rozstrzyganiu czy wreszcie konieczność rozstrzygnięcia zagadnień z zakresu techniki, nauk ścisłych czy przyrodniczych.

Druga z wymienionych okoliczności stanowi jednocześnie przyczynę, dla której ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie w sprawach własności intelektualnej obowiązku zastępstwa procesowego strony przez zawodowego pełnomocnika. Tak zdefiniowana *ratio legis* art. 87² k.p.c. ma nie tylko walor historyczny. Stanowi ona wskazówkę w procesie interpretacji omawianego przepisu. Otóż art. 87² k.p.c. stanowić ma dla strony w sprawie własności intelektualnej pomoc. Z jednej strony oznacza to niedopuszczalność takiego stosowania wskazanego przepisu przez sądy, które ograniczy prawa strony w postępowaniu w sprawie własności intelektualnej. Przykładem takiego – nieprawidłowego w mojej ocenie – stosowania przepisu byłoby wydawanie na podstawie wskazanego przepisu przez sąd orzeczeń, które zamykają stronie drogę do merytorycznego rozpoznania jej sprawy oraz wydania wyroku, np. postanowienia o odrzuceniu pozwu⁸. Podobnie wskazana dyrektywa interpretacyjna wyklucza taką wykładnię art. 87² k.p.c., która – w przypadku gdy strona wniesie pozew osobiście w postępowaniu z obowiązkiem zastępstwa procesowego – pozwole na wydanie przez przewodniczącego zarządzenia o zwrocie pozwu, bez uprzedniego wezwania do usunięcia braków pozwu. Z drugiej strony art. 87² k.p.c. należy interpretować w ten sposób, aby jak największa liczba czynności procesowych, już od momentu wniesienia pozwu, dokonywana była przez zawodowego pełnomocnika. Mnogość praw wyłącznych, multiplikacja podstaw prawnych możliwej ochrony w konkretnej sprawie, a także obecność regulacji z zakresu prawa UE oraz aktów prawnych z zakresu prawa międzynarodowego powodują, że często już na etapie formułowania żądania pozwu potrzebna jest pomoc profesjonalisty⁹.

⁸ Np. w sprawie XXII GW 356/20 rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy w Warszawie pozwany wniósł o odrzucenie pozwu, powołując się na okoliczność, że powód działał w postępowaniu samodzielnie i nie jest reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika. Prawomocnym postanowieniem z 4.03.2021 r. sąd odmówił odrzucenia pozwu.

⁹ Co ma szczególne znaczenie w tych sprawach własności intelektualnej, w których zastosowanie znajdują przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Należy do nich art. 458⁸ § 1 zdanie pierwsze k.p.c., który stanowi o niedopuszczalności występowania w postępowaniu z nowymi roszczeniami obok lub zamiast dotychczasowych. Oznacza to, że w przypadku gdy strona nieprawidłowo sformułuje żądanie pozwu, nie ma możliwości dokonania korekty na dalszych etapach postępowania. Tym bardziej istotne jest, aby już na etapie formułowania pozwu strona korzystała z pomocy zawodowego pełnomocnika.

ZAKRES PRZEDMIOTOWY OBOWIĄZKU ZASTĘPSTWA PROCESOWEGO W SPRAWACH WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Obowiązek zastępstwa procesowego pojawi się, jako zasada, we wszystkich sprawach własności intelektualnej, zarówno tych wymienionych w art. 479⁸⁹ k.p.c., jak i niewymienionych w powołanym przepisie (do których należeć będą m.in. sprawy na tle przepisów ustawy z 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji¹⁰; sprawy o ustalenie nieistnienia praw wyłącznych; sprawy, o których stanowi art. 479¹²² k.p.c.; sprawy, dla których podstawę stanowi art. 285 ustawy z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej¹¹, czy sprawy wymienione w art. 284 p.w.p.).

Jednocześnie ustawodawca ma na uwadze, że nie w każdej sprawie jej okoliczności uzasadniają będą korzystanie z pomocy zawodowego pełnomocnika. Tym samym przepis wprowadza dwa wyjątki od zasady obowiązkowego zastępstwa procesowego w sprawach własności intelektualnej. Różny charakter tych wyjątków powoduje, że trudno poszukiwać dla nich wspólnego aksjologicznego uzasadnienia.

Pierwszy z wyjątków następuje na podstawie orzeczenia sądu. Orzeczenie w przedmiocie zwolnienia strony z obowiązku zastępstwa procesowego ma formę postanowienia. Może zostać wydane przez sąd z urzędu lub na wniosek strony postępowania. Jak się wydaje, redakcja art. 87² § 3 zdanie pierwsze k.p.c. pozwala sądowi zwolnić obie strony z obowiązku zastępstwa procesowego – na wniosek złożony przez jedną ze stron. Skoro bowiem ustawa pozwala sądowi zwolnić obie strony z obowiązku zastępstwa procesowego z urzędu, to na zasadzie *a maiori ad minus* sąd może wydać postanowienie o zwolnieniu obu stron z obowiązku zastępstwa procesowego na wniosek jednej ze stron. W takim przypadku zwolnienie jednej ze stron z obowiązku zastępstwa procesowego traktowane będzie jako dokonane na jej wniosek, a zwolnienie drugiej strony traktowane będzie jako dokonane przez sąd z urzędu. Podobnie wydaje się, że nie ma przeszkód, aby – w sytuacji gdy wniosek o zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika złożą obie strony – zwolnienie dotyczyło tylko jednej ze stron postępowania (np. z uwagi na większe kompetencje procesowe strony działającej osobiście lub przez pełnomocnika niezawodowego czy większe skomplikowanie sprawy dla jednej ze stron procesu).

Podstawą dla wydania postanowienia w przedmiocie zwolnienia z obowiązku zastępstwa procesowego jest zaistnienie w postępowaniu tego rodzaju okoliczności, które nie uzasadniają obowiązkowego zastępstwa procesowego. Mogą one wynikać ze stopnia zawilości sprawy – niemniej okoliczność tę, wymienioną *expressis verbis* w art. 87² § 3 zdanie pierwsze k.p.c., traktować należy jedynie

¹⁰ Ustawa z 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (Dz.U. poz. 1132).

¹¹ Ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 324 ze zm.).

jako egzemplifikację. Jako inny przykład okoliczności uzasadniającej zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika należy wskazać udział pełnomocnika niezawodowego, który, uwzględniając przedmiot tego postępowania, będzie wystarczający. Tytułem przykładu w przypadku wystąpienia z roszczeniem przez organizację zbiorowego zarządzania prawidłowe reprezentowanie strony może zapewnić zastępstwo sprawowane przez pracownika organizacji, którego wiedza oraz doświadczenie będą wystarczające choćby dla potrzeb wyjaśnienia przed sądem sposobu obliczenia kwoty żądanej tytułem opłaty licencyjnej. Podobnie należy potraktować sytuację, w której wniosek o zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego składa strona doświadczona w prowadzeniu spraw sądowych¹². Wreszcie jako okoliczność uzasadniającą zwolnienie strony z obowiązkowego zastępstwa procesowego należy potraktować sam przebieg postępowania. Tytułem przykładu, jeżeli żądanie pozwu obejmuje zapłatę wynagrodzenia z tytułu korzystania z utworu, wynalazku czy znaku towarowego, a fakt korzystania czy wysokość wynagrodzenia nie są między stronami sporne, charakter sprawy może nie uzasadniać obowiązkowego zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika.

Sąd, na podstawie § 3 zdanie pierwsze omawianego przepisu, ma kompetencję do zwolnienia strony z obowiązku zastępstwa z urzędu. Wydaje się jednak, że z takiej możliwości (zwolnienia strony z obowiązku zastępstwa z urzędu) sąd powinien korzystać ostrożnie na etapie wnoszenia pozwu, bez zapoznania się ze stanowiskiem pozwanego lub uczestnika oraz bez uprzedniego upewnienia się, że brak wniosku strony o zwolnienie z obowiązku zastępstwa jest przejawem przeświadczenia strony o takim charakterze sprawy, który uzasadnia podejmowanie czynności procesowych przez stronę osobiście lub przez pełnomocnika innego niż zawodowy.

Intencją ustawodawcy jest, aby obowiązek zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika nie znajdował zastosowania w postępowaniu o zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego. Innymi słowy, do złożenia wniosku, o którym stanowi art. 87² § 3 zdanie pierwsze k.p.c., jest uprawniona sama strona (podobnie jak do postępowania w zakresie wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu oraz do postępowania w zakresie wniosku o zwolnienie od kosztów – por. art. 87² § 1 zdanie ostatnie k.p.c.).

Zwolnienie strony z obowiązku zastępstwa procesowego na podstawie art. 87² § 3 k.p.c. następuje w formie postanowienia. Przedmiotowe postanowienie jest niezaskarżalne – nie przysługuje od niego zażalenie. *Prima facie* wydaje się, że możliwa jest kontrola prawidłowości wydania wskazanego postanowienia przez sąd rozpoznający apelację od wyroku wydanego w postępowaniu, w którym miało miejsce zwolnienie strony z obowiązku zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika. Podstawę prawną dokonania takiej kontroli przez

¹² W postępowaniu XXII GW 124/20 przed Sądem Okręgowym w Warszawie zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego w sprawie o ochronę dóbr osobistych uzyskał pozwany, który prowadzi działalność gospodarczą w zakresie usług windykacyjnych.

sąd odwoławczy stanowiłby art. 380 k.p.c. Zgodnie z powołanym przepisem na wniosek strony sąd odwoławczy rozpoznaje również te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Można zatem wyobrazić sobie sytuację, w której sąd pierwszej instancji zwalnia z urzędu stronę z obowiązku zastępstwa procesowego przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, a strona, która przegrała proces, wnosi, aby w postępowaniu apelacyjnym sąd drugiej instancji dokonał kontroli prawidłowości wskazanego rozstrzygnięcia. W mojej ocenie dopuszczalność takiej kontroli będzie jednak ograniczona. Trudno bowiem uznać, aby zwolnienie strony z obowiązku zastępstwa procesowego *per se* mogło mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia. Postanowienie sądu o zwolnieniu z obowiązku zastępstwa procesowego nie pozbawia strony możliwości korzystania z pomocy zawodowego pełnomocnika – z tą jedynie różnicą, że w takim przypadku zastępstwo procesowe ma charakter nieobowiązkowy.

Zamykając wątek zwolnienia strony przez sąd z obowiązku zastępstwa procesowego na podstawie art. 87² k.p.c., należy wskazać, że pierwsze doświadczenia praktyczne pokazują, że przedmiotowa instytucja także – w określonych okolicznościach związanych z konkretnym postępowaniem – może służyć realizacji prawa do sądu. W sytuacji, w której wobec strony pozwanej upłynął bezskutecznie termin do złożenia odpowiedzi na pozew, a jednocześnie pozwany stał się na termin rozprawy wyznaczony w celu jej rozpoznania i wydania orzeczenia, zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego może być jedynym instrumentem prawnym, który umożliwi pozwanemu udział w rozprawie i zapobiegnie wydaniu wyroku zaocznego. Tylko bowiem w takim przypadku oświadczenia oraz wnioski strony pozwanej składane w toku rozprawy będą traktowane jako składane skutecznie.

O ile podstaw aksjologicznych dla zwolnienia strony z obowiązku zastępstwa procesowego przez sąd upatrywać należy w braku uzasadnienia dla obowiązkowego zastępstwa, o tyle aksjologia rozwiązania zawartego w art. 87² § 2 k.p.c. jest odmienna. Oznaczając kwotę 20.000 zł jako granicę wartości przedmiotu sporu, w którym zastępstwo procesowe przez zawodowego pełnomocnika jest obowiązkowe, ustawodawca uznał, że interes majątkowy stron w sprawach o wartości przedmiotu sporu nieprzekraczającej 20.000 zł jest na tyle niewielki, że nie wymaga, aby ustawodawca ingerował w kwestię zastępstwa procesowego w tych postępowaniach. Wprowadzony w art. 87² § 2 k.p.c. wyjątek ma charakter wyjątku ustawowego. Wyłączenie obowiązku zastępstwa procesowego następuje zatem z mocy prawa – w przeciwieństwie do wyjątku, który znajduje zastosowanie na podstawie postanowienia sądu wydanego w oparciu o § 3 omawianego artykułu. Zasada obowiązkowego zastępstwa strony przez zawodowego pełnomocnika doznaje wyłomu w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 20.000 zł.

Oznacza to, że w sprawach niemajątkowych, a także w sprawach, w których następuje ustalenie opłaty tymczasowej na podstawie art. 15 ustawy

z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹³, z uwagi na niemożność ustalenia wartości przedmiotu sporu w chwili jej wszczęcia, przedmiotowy wyjątek nie znajduje zastosowania.

W przypadku, w którym w toku procesu następuje sprawdzenie wartości przedmiotu sporu – w następstwie czego wartość przedmiotu sporu pierwotnie określona na kwotę nieprzekraczającą 20.000 zł zostaje ustalona na kwotę przekraczającą wskazaną wartość – następuje powrót do zasady obowiązkowego zastępstwa przez zawodowego pełnomocnika. W omawianej sytuacji powstanie problem oznaczenia podmiotu, któremu należy doręczyć postanowienie o ustaleniu przez sąd wyższej wartości przedmiotu sporu. W sytuacji, w której strona działała osobiście (lub za pośrednictwem pełnomocnika innego niż zawodowy), a z momentem wydania przez sąd postanowienia o ustaleniu wartości przedmiotu sporu na kwotę przenoszącą 20.000 zł następuje powrót do reguły obowiązkowego zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika, doręczenie odpisu postanowienia o ustaleniu wartości przedmiotu sporu powinno nastąpić do rąk zawodowego pełnomocnika. W takiej sytuacji sąd powinien wezwać stronę do ustanowienia pełnomocnika, złożenia wniosku o zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika lub złożenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu – pod rygorem zawieszenia postępowania. Dopiero z chwilą zakończenia postępowania w przedmiocie ustanowienia pełnomocnika postanowienie o ustaleniu wartości przedmiotu sporu podlegać będzie doręczeniu do rąk ustanowionego pełnomocnika (lub strony – jeżeli uzyskała ona zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego).

Konsekwencją normy prawnej zawartej w art. 87² § 2 k.p.c. jest nieskuteczność czynności procesowej, polegającej na rozszerzeniu powództwa w ten sposób, aby wartość przedmiotu sporu, pierwotnie nieprzekraczająca kwoty 20.000 zł, przekroczyła tę wartość. Pismo zawierające takie rozszerzenie powództwa, wniesione w inny sposób niż przez zawodowego pełnomocnika, podlegać będzie usunięciu braku formalnego na podstawie art. 130 k.p.c. (a w przypadku nieusunięcia braku – zwrotowi).

Zamykając wątek zakresu przedmiotowego obowiązkowego zastępstwa procesowego, wskazać należy na dwie okoliczności – z których pierwsza wynika z przepisów intertemporalnych. Artykuł 87² k.p.c. obowiązuje od 1.07.2020 r. Zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z 13.02.2020 r. nie znajdzie on zastosowania w sprawach wszczętych i niezakończonych w danej instancji lub przed Sądem Najwyższym do 30.06.2020 r. włącznie. Innymi słowy w postępowaniach dotyczących spraw własności intelektualnej wszczętych przed dniem 1.07.2020 r. do zakończenia postępowania w danej instancji nie obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów, radców prawnych lub rzeczników patentowych. Przepis, posługując się pojęciem „danej instancji”, nie różnicuje przy tym postępowania apelacyjnego i zażaleniowego. Oznacza to, że w postępowaniu, które zostało wszczęte

¹³ Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2328 ze zm.).

przed dniem 1.07.2020 r., obowiązek zastępstwa procesowego może pojawić się w związku z rozpoznawaniem zażalenia od postanowienia wydanego po dniu 1.07.2020 r., a po zakończeniu postępowania zażaleniowego (tj. w postępowaniu głównym) nastąpi powrót do obowiązującej przed dniem 1.07.2020 r. zasady braku obowiązkowego zastępstwa procesowego.

Wreszcie wskazać należy, że obowiązek zastępstwa procesowego znajduje zastosowanie nie tylko w postępowaniu procesowym, ale także w postępowaniach o zabezpieczenie środka dowodowego oraz wezwanie do udzielenia informacji wszczętych przed wniesieniem pozwu, a także w postępowaniu zabezpieczającym wszczętym przed wniesieniem pozwu. Obowiązek reprezentowania strony przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego nie znajduje z kolei zastosowania w postępowaniu dotyczącym wykonania postanowień sądu o zabezpieczeniu środka dowodowego (zob. art. 479⁹⁶ i n. k.p.c.), wyjawieniu albo wydaniu środka dowodowego (zob. art. 479¹⁰⁶ i n. k.p.c.) lub wzywającego do udzielenia informacji por. art. 479¹¹² i n. k.p.c.). Wskazane postępowanie jest bowiem postępowaniem egzekucyjnym. Obowiązują w nim zasady zastępstwa procesowego przewidziane dla postępowania egzekucyjnego. Z tej samej przyczyny art. 87² k.p.c. nie znajdzie zastosowania w postępowaniu prowadzonym w celu wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia.

OBOWIĄZKOWE ZASTĘPSTWO PROCESOWE A CZYNNOŚCI PROCESOWE STRON

Artykuł 87² k.p.c. nie określa skutków procesowych czynności podejmowanych osobiście przez stronę w postępowaniu, w którym istnieje obowiązek zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika – adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. W mojej ocenie niezasadne jest stosowanie w omawianej sytuacji *per analogiam* art. 130 § 5 k.p.c., który stanowi o zwrocie, bez wzywania do uzupełnienia, pism procesowych, które nie zostały sporządzone przez zawodowego pełnomocnika w postępowaniu przed Sądem Najwyższym. Brak uzasadnienia dla stosowania przez sądy powszechne art. 130 § 5 w sprawach własności intelektualnej, w których strona działa osobiście, a powinna działać za pośrednictwem ustanowionego pełnomocnika, wynika z przyczyn następujących:

- art. 130 § 5 k.p.c. ma charakter wyjątku. Zatem zgodnie z zasadą *exceptiones non sunt extendendae* nie powinien być interpretowany w sposób rozszerzający. Odnosi się on wyłącznie do art. 87¹ k.p.c. (a zatem do przymusu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym);
- art. 130 § 5 k.p.c. stanowi o zwrocie pisma – a zatem o instytucji, która stanowi ograniczenie stronie prawa do sądu. Również i ta okoliczność (oraz charakter prawa do sądu jako prawa podstawowego, znajdującego swoje źródło zarówno w przepisach Konstytucji RP¹⁴, jak i w umowach

¹⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. nr 78 poz. 483 ze zm.).

międzynarodowych wiążących Polskę¹⁵) przemawia przeciwko stosowaniu art. 130 § 5 k.p.c. w sprawach własności intelektualnej przed sądami powszechnymi.

W konsekwencji w przypadku, w którym pismo wszczynające postępowanie w sprawie własności intelektualnej (pозew, wniosek o udzielenie informacji, wniosek o zabezpieczenie środka dowodowego) zostanie złożone przez stronę i nie będzie zawierać wniosku o zwolnienie z obowiązkowego zastępstwa ani wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, powinno zostać wdrożone postępowanie naprawcze prowadzone na podstawie art. 130 k.p.c. Strona działająca osobiście w postępowaniu, w którym zastępstwo procesowe przez zawodowego pełnomocnika jest obowiązkowe, powinna zostać zobowiązana do usunięcia braków wniesionego pisma procesowego poprzez:

- wskazanie, że strona wnosi o zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego (jeżeli w ocenie strony takie zwolnienie jest zasadne);
- albo sporządzenie i podpisanie pisma przez ustanowionego adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego i dołączenie pełnomocnictwa (jeżeli strona nie wnosi o zwolnienie i ustanawia pełnomocnika z wyboru);
- albo złożenie wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu (jeżeli strona nie wnosi o zwolnienie z obowiązku zastępstwa i jednocześnie wnosi o ustanowienie pełnomocnika z urzędu).

Jednocześnie nie można wykluczyć, że pismo inicjujące postępowanie wniesione przez stronę osobiście dotknięte jest jeszcze innymi brakami formalnymi, które uniemożliwiają nadanie pismu prawidłowego biegu. W związku z powyższym powstaje pytanie, czy wzywając stronę do usunięcia braku formalnego w postaci braku reprezentacji przez zawodowego pełnomocnika (adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego), należy jednocześnie wzywać stronę do usunięcia pozostałych braków pisma. W mojej ocenie nie powinno to mieć miejsca. Wezwanie do usunięcia pozostałych braków pisma należy kierować dopiero wówczas, gdy strona ustanowi pełnomocnika albo gdy zostanie dla niej ustanowiony pełnomocnik z urzędu, albo gdy uzyska zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika będącego adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym. Uzasadnienia dla przedstawionej koncepcji należy ponownie poszukiwać w skomplikowaniu spraw własności intelektualnej – które wymagać może, aby już na etapie kierowania pierwszym pismem w postępowaniu strona korzystała z pomocy zawodowego pełnomocnika. Usunięcie określonych braków formalnych pozwu może wyma-

¹⁵ Por. art. 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie 4.11.1950 r. zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz.U. nr 61 poz. 284 ze zm.); art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. nr 38 poz. 167).

gać wiedzy i prawnej świadomości – a zatem powinno odbywać się z udziałem zawodowego pełnomocnika¹⁶.

W konsekwencji art. 87² k.p.c. powoduje, że postępowanie, którego celem jest usunięcie braków formalnych pisma procesowego wniesionego przez stronę w sprawie własności intelektualnej, w której zastępstwo procesowe jest obowiązkowe, zyskuje charakter dwuetapowy. W pierwszej kolejności zadaniem sądu jest doprowadzenie do ustanowienia zawodowego pełnomocnika (lub zwolnienia strony z obowiązku zastępstwa procesowego), a dopiero w dalszej kolejności – podjęcie czynności zmierzających do usunięcia pozostałych braków pisma (z udziałem ustanowionego pełnomocnika lub strony, która uzyskała zwolnienie z obowiązku zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika). Taka konstrukcja czyni zadość zgłoszonemu na wstępie niniejszego artykułu postulatowi, aby w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej jak największa liczba czynności procesowych dokonywana była z udziałem zawodowego pełnomocnika.

Te same względy, które przemawiają na rzecz dwuetapowości postępowania naprawczego, zmierzającego do usunięcia braków pozwu, nakazują stosowanie innych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, przewidujących zwrot pozwu w sprawie własności intelektualnej, dopiero wówczas kiedy ustanowiony zostanie pełnomocnik. Do przepisów takich należy art. 186¹ k.p.c. Zgodnie z powołanym przepisem pismo, które zostało wniesione jako pozew, a z którego nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sporu o charakterze sprawy cywilnej, podlega zwrotowi bez dalszych czynności, chyba że wyjątkowe okoliczności uzasadniają nadanie mu biegu. Przyjmując konsekwentnie koncepcję o pierwszeństwie ustanowienia przez stronę w sprawach własności intelektualnej pełnomocnika zawodowego (lub zwolnienia strony z obowiązku zastępstwa procesowego przez sąd), uznać należy, że pismo wniesione osobiście przez stronę, z którego nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sporu, podlegać powinno zwrotowi dopiero po ustanowieniu pełnomocnika lub zwolnieniu strony przez sąd z obowiązku zastępstwa procesowego.

Jeżeli w toku postępowania strona, która nie uzyskała zwolnienia z obowiązku zastępstwa procesowego, przestaje korzystać z pomocy pełnomocnika, to nie jest uprawniona do składania samodzielnie oświadczeń procesowych. Pisma procesowe składane samodzielnie przez stronę podlegać będą uzupełnieniu na podstawie art. 130 k.p.c. W przypadku nieuzupełnienia braków pisma podlegać będą zwrotowi, a środki zaskarżenia – odrzuceniu. Oświadczenia procesowe

¹⁶ Tytułem przykładu w jednej ze spraw prowadzonych w XXII Wydziale Własności Intelektualnej w Sądzie Okręgowym w Warszawie strona wniosła o zapłatę kwoty 30.000 zł „z tytułu praw autorskich”. Ani tak sformułowane żądanie pozwu, ani uzasadnienie pozwu nie wyjaśniały, jaki jest charakter roszczenia o zapłatę (odszkodowanie, wydanie bezpodstawnie uzyskanych korzyści, wynagrodzenie czy jeszcze inny). Usunięcie tego rodzaju braku pisma wymaga znajomości przepisów prawa materialnego i powinno nastąpić z udziałem zawodowego pełnomocnika.

składane przez stronę ustnie (np. na rozprawie) sąd pominię. Natomiast w omawianej sytuacji strona, zgodnie z zasadami ogólnymi, będzie uprawniona do odbioru kierowanej do niej korespondencji.

RÓWNE UPRAWNIENIA ADWOKATÓW, RADCÓW PRAWNYCH ORAZ RZECZNIKÓW PATENTOWYCH W SPRAWACH WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Wprowadzając do systemu cywilnego prawa procesowego art. 87² k.p.c., ustawodawca zdecydował się przyznać uprawnienie do reprezentowania stron we wszystkich sprawach własności intelektualnej adwokatom, radcom prawnym oraz rzecznikom patentowym. Jest to związane z charakterystyczną dla praw własności intelektualnej multiplikacją możliwych podstaw ochrony. Oznacza to, że np. znak towarowy – jeżeli jednocześnie spełnia kryteria utworu – chroniony będzie zarówno na podstawie przepisów ustawy z 30.06.2002 r. – Prawo własności przemysłowej (jako znak towarowy), jak i ustawy z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁷ (jako utwór). Podobnie, w przypadku np. naśladownictwa produktu, ochrona może być realizowana na podstawie ustawy z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jeżeli nastąpiło naruszenie praw autorskich), jak i na podstawie przepisów ustawy z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹⁸. Takie często występujące sytuacje prowadzą do zatarcia granicy pomiędzy różnymi kategoriami ochrony.

Przyznanie uprawnień do reprezentowania stron także rzecznikom patentowym uchyla wątpliwości, jakie powstawały w tym zakresie na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego w konkretnym postępowaniu. Wyrazem owych wątpliwości była uchwała Sądu Najwyższego z 26.07.2017 r.¹⁹, w której Sąd Najwyższy wskazał, że w sprawie o zwalczanie nieuczciwej konkurencji, której przedmiotem jest także roszczenie dotyczące naruszenia majątkowych praw autorskich do utworu, chronionego jednocześnie jako przedmiot własności przemysłowej, pełnomocnikiem procesowym może być także rzecznik patentowy. Należy jednak podkreślić, że w rozpoznawanej sprawie przedmiot ochrony należał do kategorii własności przemysłowej. Tym samym wspomniane orzeczenie nie mogło być traktowane jako przyznanie przez Sąd Najwyższy rzecznikom patentowym, przed dniem wejścia w życie omawianego przepisu, uprawnienia do działania w każdej sprawie o ochronę prawnoautorską. Z uwagi na uniknięcie wątpliwości, które mogą prowadzić do nieważności postępowania (por. art. 379 pkt 2 *in fine* k.p.c.), przyjęte rozwiązanie ujednotacza zasady reprezentowania stron, zrównując uprawnienia adwokatów, radców prawnych

¹⁷ Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1062 ze zm.).

¹⁸ Ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2021 r. poz. 1655 ze zm.).

¹⁹ Uchwała SN z 26.07.2017 (III CZP 26/17), OSNC 2018/4, poz. 37.

i rzeczników patentowych do reprezentowania stron w sprawach własności intelektualnej²⁰.

UWAGI DE LEGE FERENDA

W konsekwencji wprowadzenia do Kodeksu postępowania cywilnego art. 87² oraz pierwszych doświadczeń praktycznych stosowania owego przepisu należy zgłosić postulat *de lege ferenda*. Jest to postulat zmiany art. 126¹ § 1 k.p.c. Powołany przepis obliguje strony do wskazywania w pozwie wartości przedmiotu sporu – w sytuacji, w której od tej wartości zależy właściwość sądu, wysokość opłaty lub dopuszczalność środka odwoławczego. Wskazany katalog należałoby uzupełnić o obowiązek wskazania wartości przedmiotu sporu, w sytuacji gdy od tej wartości zależy obowiązek zastępstwa procesowego przez zawodowego pełnomocnika. Wiele spraw pozostających we właściwości sądów własności intelektualnej to sprawy o naruszenie praw wyłącznych. W takich postępowaniach strony zgłaszają roszczenia zakazowe, co do których brak jest przepisów, na wzór art. 19 § 1 k.p.c., pozwalających sądowi określić wartość przedmiotu sporu, jeżeli nie została ona określona przez strony²¹. Jeżeli ustawodawca zdecydował się uzależnić obowiązek zastępstwa procesowego od wartości przedmiotu sporu, spójność systemu prawa procesowego wymaga, aby oznaczenie owej wartości następowало już w pozwie. Jego brak powinien stanowić brak formalny pozwu.

Artykuł 87² k.p.c. stanowi istotne *novum* w systemie procesu cywilnego. Po raz pierwszy obowiązek zastępstwa procesowego został wprowadzony w postępowaniu cywilnym przed sądami powszechnymi na szeroką skalę. Szczególnie istotne wydaje się, aby pierwsze doświadczenia orzecznicze doprowadziły do wykształcenia się prawidłowej praktyki jego stosowania. W ten sposób zapewniona zostanie realizacja zakładanego przez ustawodawcę celu – zapewnienia rzeczywistej pomocy stronom, których sprawy rozpoznawane będą w sądach własności intelektualnej, co wpłynie także na jakość orzecznictwa tych sądów.

Artykuł jest uaktualnioną wersją tekstu, który pierwotnie został opublikowany w monografii *Reforma prawa własności intelektualnej*, red. A. Adamczak, Kielce 2021.

²⁰ Wskazany kierunek uzasadnienia zrównania uprawnień poszczególnych grup zawodowych pełnomocników (adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych) spotkał się z aprobatą w doktrynie – por. I. Gil (w.): *Kodeksu postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2019, Legalis/el.

²¹ W tym zakresie istnieje dorobek doktrynalny i orzeczniczy, por. m.in. D. Flisak, *Określanie wartości przedmiotu sporu – uwagi w świetle roszczeń o zaniechanie w sprawach z zakresu własności intelektualnej oraz czynów nieuczciwej konkurencji*, „Monitor Prawniczy” 2010/17.

ABSTRACT

dr Agnieszka Gołaszewska

The author is a judge in District Court of Warsaw, heading the XXII Department for Intellectual Property.

Obligatory legal representation in cases concerning intellectual property – remarks with respect to Article 872 of the Code of Civil Procedure

Article 872 of the Code of Civil Procedure was introduced to the current procedure act on the basis of the Act of 13.02 2020 on the amendment of the of the Code of Civil Procedure act and some other acts. The Article in question introduces, in cases concerning intellectual property, obligatory legal representation for parties by a professional agent – an attorney, solicitor or patent attorney. Such obligatory legal representation launched by this provision becomes the third within the Polish procedural law.

The aim of this publication is to comprehensively discuss legal norms resulting from the legal provision in question – starting with ratio legis for this solution, to the substantive scope of the obligation of legal representation, methods of fulfilling the new obligation in civil procedure, ending with postulates de lege ferenda that stem from experiences of how the Article 872 of the Code of Civil Procedure operates in court practice.

Keywords: *advocate, attorney-at-law, solicitor, patent attorney, case in intellectual property*

dr Agnieszka Gołaszewska

ORCID: 0000-0002-2070-8685; e-mail: agnieszka.golaszewska@warszawa.so.gov.pl

Autorka jest sędzią Sądu Okręgowego w Warszawie, przewodniczącą XXII Wydziału Własności Intelektualnej.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Adamczak Alicja, Kruk Michał, *Perspektywy utworzenia sądu ds. własności intelektualnej w Polsce – obecne realia* (w:) *Księga pamiątkowa dedykowana prof. Michałowi du Vallowi. Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji*, red. J. Ożegalska-Trybalska, D. Kasprzycki, Warszawa 2015

Flisak Damian, *Określanie wartości przedmiotu sporu – uwagi w świetle roszczeń o zaniechanie w sprawach z zakresu własności intelektualnej oraz czynów nieuczciwej konkurencji*, „Monitor Prawniczy” 2010/17

Gil Izabella (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2019, Legalis/el.

Pacud Żaneta, *Innowacyjność. Raport sporządzony w oparciu o badanie sektorowe*, Warszawa 2018